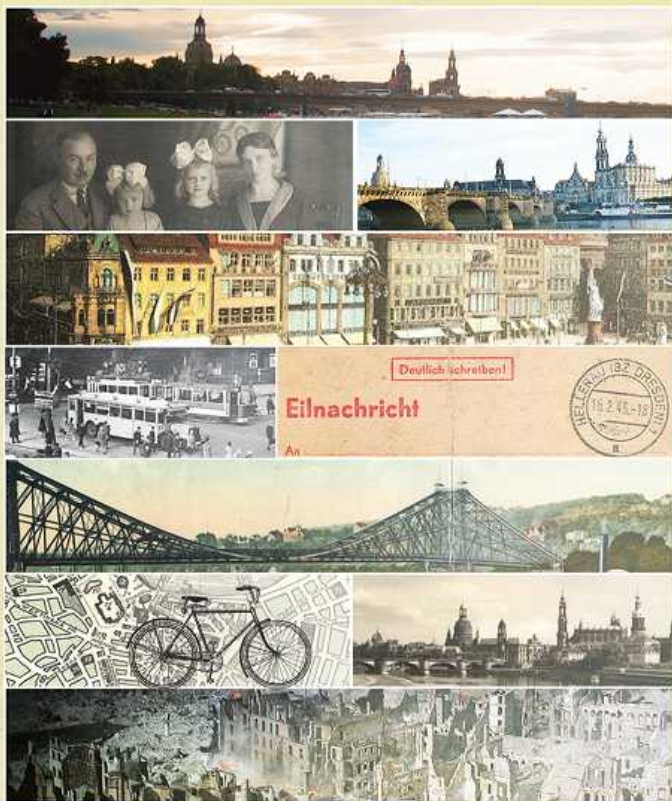

Dva cyklisté v cizím městě

Dražďanům, jako vzpomínku na události
v únoru 1945

BŘETISLAV DITRYCH

Dva cyklisté v cizím městě

Drážďanům, jako vzpomínku
na události v únoru 1945

Dva cyklisté v cizím městě

Drážďanům, jako vzpomínku
na události v únoru 1945

BŘETISLAV DITRYCH

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Břetislav Ditrych, 2020
Cover art © Žaneta Kortusová, 2020
Photos © archiv autora a Wikimedia Commons, 2020
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2020

ISBN 978-80-7557-971-3 (print)

ISBN 978-80-7557-914-0 (ePub)

ISBN 978-80-7557-915-7 (mobi)

ISBN 978-80-7557-916-4 (pdf)

Píše se správně Pillnitzer Strasse nebo Pillnitzerstrasse? Pořád ta nejistota. Sotva tu ulici budete znát, i když leží v Drážďanech ve středu města a začíná nedaleko řeky a slavné Brühlovy terasy, která nese jméno po Heinrichu von Brühlovi, saském státníkovi, který si v roce 1734 vzal sedmnáctiletou Franzisku hraběnku Kolowrat-Krakowski. Česká stopa, chcete-li. Pillnitzer Strasse začíná nedaleko synagogy. Nové synagogy, postavené před pár lety. A v čísle 45, to znamená asi uprostřed, ulice je dlouhá a v horkých letních dnech na chodníku skoro nikoho nepotkáte, tak tedy v čísle 45 na rohu s Cranach Strasse, která už dávno není, vlastně není od poloviny února 1945, ve starém tří nebo čtyřpodlažním domě, to přesně nevíme a ze žádné staré fotografie to nezjistíme, ale ve třetím poschodí žili Josef a Marie a jejich dvě dcery. Předtím měli syna Jaromíra, umřel, když mu byly čtyři roky a měl, jak se říkalo, slabé srdce. Už asi nedoufali, že přijde někdo další, ale nejdřív se narodila Edith, Edita, to bylo Marii šestatřicet a Josefovi o rok víc. Krátce předtím narukoval jako rakousko-uherský voják kamsi na jižní frontu. Dceru spatřil Josef až po návratu z války. Když ho viděla poprvé, rozplakala se.

Přišel cizí člověk. Za tři roky se narodila Elisabeth, Eliška, Eli.

V srpnu roku 1909 se vydal Mauric Remeš, dvačtyřicetiletý olomoucký železniční lékař, na cestu do Anglie. Jela s ním o dvanáct let mladší žena Marie a její bratr Karel Nešvera se ženou Valerií. Doktor Remeš byl obdivuhodný člověk. Zajímal se o paleontologii, o geologii, botaniku i zoologii, napsal řadu statí z dějin hudby a divadla, psal také beletrii. Za přínos v oboru paleontologie a geologie byl jmenován čestným doktorem přírodních věd Karlovy univerzity. Mluvil několika jazyky, rád cestoval. V horkém letním dni přijeli na Hauptbahnhof v Drážďanech. Ne, ve městě nezůstanou, jejich cílem je Berlín, kde si večer pan doktor do deníku poznamená: „Drážďany zahaleny byly v oblaky kouře. Myslel jsem, jak málo příjemné je teď cestování. Všude ten shon. Pohledy na přírodu, na města, atd. kazí jen moderní ruch. Stálý hluk lidí a celého toho života člověka omamují. Ta hrozná atmosféra na nádražích. Štiplavý vzduch je plný částecek uhlí. Sykot, hukot lokomotiv, skřípání kol, hvízdání zřízenců a strojů, elektrické zvonky, křik obecnstva – to je zrovna k zbláznění. Haldy uhlí jsou všude nahromaděny, celé sítě kolejí a na nich množství vozů, v klidu nebo v pohybu; tam přijíždí vlak, zde zase odjíždí, každý přeplněný obecnstvem... Jak jsme si oddechli, když se vlak octl na venku a čerstvý vzduch z posečených luk a polí vnikal nám do oken.“

Labe. Někdy jedou těsně u vody, po navigaci, jindy se trochu vzdálí, až zabloudí, sjedou z cesty, která je občas špatně značená, je to Labská cesta, stezka pro cyklisty, moc jich v Čechách nepotkávají, spíš žádné, to spíš až za hranicemi, s některými se pozdraví jen pozvednutou rukou, s jinými

slovem, hallo, tschüss, nevědí, odkud jsou a kam směřují, jedou proti nim a jiní zůstávají za nimi, chodci i cyklisté. Při prvních cestách červený a modrý favorit. Starší a mladší cyklista.

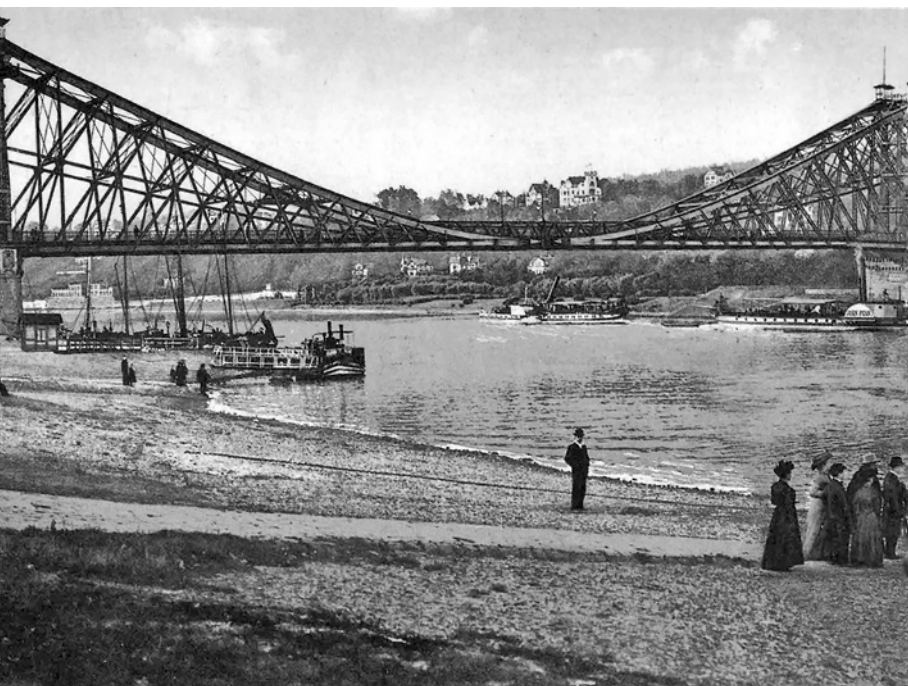
Přibližují se po stezce podél Labe k Drážďanům. Starší cyklista si připomene obraz Caspara Davida Friedricha s názvem *Kopec a rozorané pole u Drážďan*. Ještě zelený kopec, na jeho mírném vrcholku několik tmavých stromů, nebe za rozbřesku, ale spíš při západu slunce, za kopcem na obzoru jemně vystupují věže kostelů. K nám divákům přilétají vrány. Nebo se vzdalují? A opět Caspar David Friedrich. Večerní hvězda, Abendstern. Západ slunce? Obdobný pohled, ale bez výrazných stromů. S kráčející ženou a nejspíš její dcerou, o pár kroků je předstihl muž, stojící s rozpaženýma rukama. Stojí na výšině, pozdravuje město. Nebo povolává ženu a dceru? Pojďte, pospěšte, odtud je nejkrásnější pohled na Drážďany! Uprostřed na obzoru znovu oblá kupole Frauenkirche a štíhlá věž kostela Hofkirche. Norský malíř Johan Christian Dahl, o čtrnáct let mladší než Friedrich, ale se stejně romantickým pohledem, namaloval *Pohled na Drážďany za měsíčního úplňku*. I tenhle pohled si starší cyklista pamatuje dobře. I další obrazy obou malířů na milované město. Oba cyklisté přijížděli do Drážďan většinou pozdě odpoledne z Hřenska.

Nespěchali, jejich cílem bylo nejen město, ale i cesta.

Blaues Wunder. Jedou na kole a jsou dva, šlapou pravidelně od zámku a zahrad Pillnitz, nespěchají, jedou ve směru toku řeky, blíží se slavný most Blaues Wunder, Modrý zázrak, správně Loschwitzer Brücke, ale ani jeden mu tak neřekne,

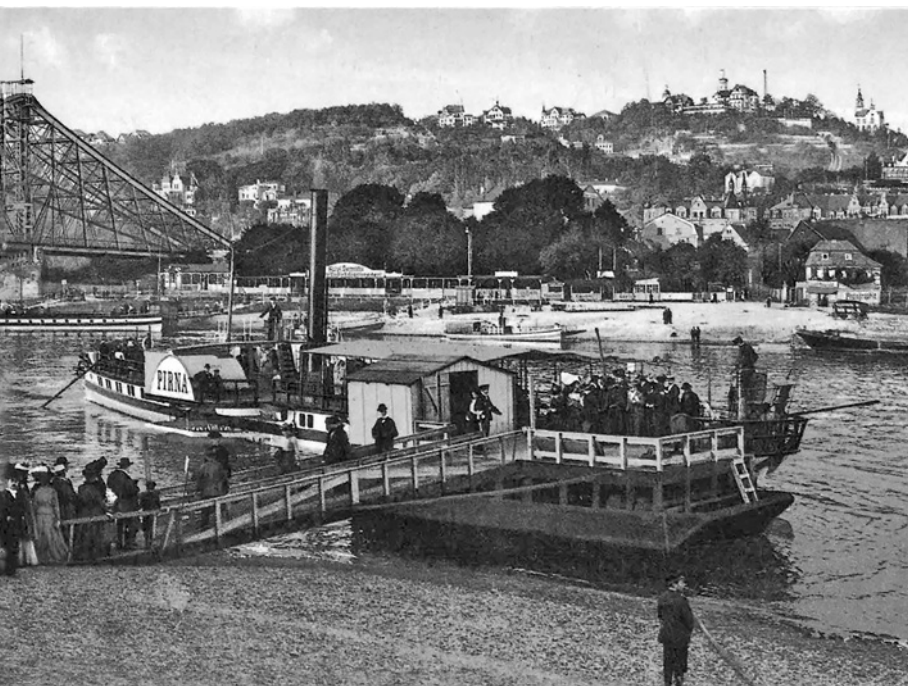

i pro ně je jednodušší Modrý zázrak, dva feniky za přechod se tady už dávno neplatí, ani tramvaje už po mostě nejezdí. Je opravdu modrý, nemá jediný pilíř ponořený do řeky, ale původně tak výrazně modrý nebyl, spíš do zelena, je to samozřejmě jedno, smíchali kobaltovou modř a chromovou žluť, žlutá vybledla a most promodral. A už mu to zůstalo. V minulosti po mostě přešli několikrát pěšky, jednou dokonce s matkou, to už je dávno, ale na kole je to jiný pocit, jiný zážitek, jiný dotek. Přejedou most a odbočí doleva, směrem ke středu města Dresden, Drážďany. Ale ještě předtím pietně zastaví na dlážděném břehu, poblíž přístavu parníků,

Loschwitz, oblíbené vyletní místo obyvatel Drážďan

jeden fotografuje tu úžasnou spleť ocelových profilů, nosníků a příček. Zastaví na místě, které jim kdysi popsala matka obou cyklistů Edi a její sestra Eli. Znovu na most a zase zpátky. Kdyby je někdo sledoval, možná by se podívoval. Neplují parníkem *Pirna* s dlouhým černým komínem, který se protáhl pod mostem, zastavil pohon, sotva ještě parní, a přistál u dřevěného mola s bílým zábradlím a bílou boudou. Loschwitz, výletní místo obyvatel Drážďan. Před válkou i teď. Lodník podává úslužně a vlídně malým děvčatům ruku, scházejí s rodiči na písčité břeh Labe, v zeleném svahu před nimi jsou roztroušené krásné vily a restaurace,

paní mají dlouhé šaty, pánové klobouky. Možná si dají kávu a limonádu v zahradě hotelu Demnitz, ale spíš ne, tam je to drahé, pokračují přes hlavní ulici na Körnerovo náměstí až nahoru, ke konečné stanici lanové dráhy. Koupí si jízdenky, Edi a Eli se budou snažit dostat k okénku. Lanovka zastaví nahoře na kopci jménem Weisser Hirsch, Bílý jelen, tady jsou samé krásné domy a sanatoria a místo lesních procházek a klidu a odpočinku. Louisenhof je přece balkonem Drážďan. Zastaví se pak v největším drážďanském pivovaru s restaurací a terasou, odkud je také jeden z nejkrásnějších pohledů na město? To místo se jmenuje Waldschlösschen, Lesní zámeček. Kotlina Labe. Na jedné straně lemovaná pásmem pahorků s vinohrady a zahradami a letohrádky, na druhé pak planinou s borovým lesem a vřesovištěm, Drážďanským vřesovištěm, Dresdner Heide.

„Není již nejživější ulice, která se od pradávna nazývala Prager Strasse a vedla od Altmarktu k nádraží. Od Altmarktu k nádraží jde široká cesta plevelem a křovinami. Zamyšlený houbař hledá v trávě žampiony. Pasáček vyhání na pastvu ovce. Uprostřed stepi rozbořená rokoková kašna. Stála asi na nějakém náměstíčku obroubeném starobylými domy, které se propadly do země. V těch domech bydlili lidé, kterých už také není,“ napsal v roce 1957 spisovatel František Kupka po návštěvě Drážďan.

Další kus cesty k městu je vydlážděn velkými dlažebními kostkami, tak nečekaně velkými, že oba cyklisté musí jet pomalu a opatrně. Proč tak velké kostky, tady, na postranní cestě souběžné s řekou? Na jedné straně šedivá zeď zadržující svah, na druhé straně měkký písčítý a travnatý břeh

a řeka. Které město má takové široké louky u řeky? Žádné. Vsadil bych se, řekne jeden z cyklistů, že kostky jsou z nějaké ulice ve Starém Městě. Hladké žulové kostky na pobřežní cestě, úzké pneumatiky kol do nich zapadají, zlobí se, nadávají, jestli nechtějí skončit na zemi, musejí jít ten našťestí krátký úsek pěšky. Plán i cíl je jasný. Až k Augustovu mostu a pak na Nové Město. Neustadt. Odtud je slavný obrazový Canaletto – *Blick auf die Altstadt*.

Rovně, pořád rovně, na náměstí Albertplatz doleva po Antonstrasse a druhou ulicí doprava. Erna-Berger Strasse. I tady jistě stály ještě na začátku února 1945 vysoké městské domy. Několik jich zůstalo, jiné jsou nové. Přetrvaly prázdné plochy. Hostel s podivným jménem: Kangaroo. Co to asi znamená? Cyklisté nevědí. Už vědí. Vždyť je na zdi namalovaný klokan. Hostel Klokan v Drážďanech. Vybrali ho, protože byl v centru, brali cyklisty a nebyl drahý. I když tušili, že bude jiný. Na recepci snědá dívka s náušnicí v nose, lehce potetovaná, červené vlasy. Docela milá. Co jsou za ti dva na kolech? Dívce je to nejspíš jedno. Okolo trochu zvláštní společnost mladých lidí. Patříme sem? Teď už zbytečná otázka. Jejich hostel je patrová stavba, přetrvávající nejspíš z poválečných let. Kdysi ubytovna? Možná. Slušný pokoj, dvě postele. Skříň. Ostatní na chodbě. Nevadí. S tím počítali. Kola uloží do velké garáže. Snídani mohou, nemusí.

Jsem zvědavý, jestli se tu vyspíme, řekne starší cyklista. Ale vyspali. Zůstali několik dní.

A ta Erna Berger v názvu jejich ulice? Pěvkyně, narodila se v Drážďanech v roce 1900, zpívala v Semperově opeře, pak ve Vídni, v Berlíně, v New Yorku. Tady zpívala jako šestadvacetiletá hlavní roli v opeře *Hanneles Himmelfahrt*,

Nanebevstoupení Hannele, Haničky, podle dramatu Gerharta Hauptmanna. První velký úspěch. Mohla ji Edi slyšet? Třeba na představení pro školy? Starší cyklista přiznává, že občas rád spřádá drobné příběhy.

I nepravděpodobné.

Večer zahradní restaurace, spíš pivní zahrada na pravém břehu Labe. Je teplo. Horko. Naproti přes vodu osvětlené Staré Město. Canaletto večer. Přecházejí Augustův most. Široké schody na Brühlovu terasu. Dvorní kostel. Pak pomalu zpátky. Je dost pozdě, ale město ještě žije. Ještě bude žít dlouho.

Letní noc je krátká.

Jednou přijížděli oba cyklisté do Drážďan z jiné strany, od Görlitz, od Zhořelce. Přes Nové Město nekonečně dlouhou Königsbrücker Strasse až na Albertplatz. Museli dávat pozor na tramvajové koleje. Aby do nich předním kolem nevjeli a neztratili rovnováhu. Ale přesto si všímali domů na obou stranách nekonečné ulice. Většinou bombardováním nepoškozených domů a honosných vil. Zestárlých, ano, ale stojících mlčících pamětníků.

Kdo v nich asi tenkrát žil?

Kdyby jeli jako obvykle podél Labe, měli by v souběhu železniční trať. Labská vodní cesta, prodloužená Vltavou, spojovala Čechy a Sasko. V roce 1841 byl v Praze spuštěn na vodu první parník Bohemia, aby vyplul na cestu do Drážďan a zpátky. Ale budoucnost patří parostrojní železnici. O tom nepochybujte. Trať povede, jak už řečeno, podél Vltavy a Labe, je to cesta přirozená a nejkratší.

Do Prahy dojedou vlaky z Vídně, z Drážďan budou pokračovat do Berlína a Lipska. Saská a česká železnice se spojí v Podmoklech, dnešní stanici Děčín-hlavní nádraží. První vlak přijel z Prahy do Podmokel 21. prosince 1850, v dubnu následujícího roku doputoval osobní vlak do Drážďan.

Josef a Marie se poznali v Drážďanech

Když se v roce 1880 narodil ve Stříbrné Skalici Josef a o rok později v malé vsi nedaleko Roudnice Marie, jezdily na trati už francouzské rychlíkové lokomotivy Orléany a cesta z Prahy do Podmokel trvala pouhé dvě hodiny. Do jedné soupravy býval zařazován i jídelní vůz. Tím však Josef a Marie zcela jistě do Drážďan a Lipska necestovali. Možná necestovali ani rychlovlakem.

Brühlova terasa z věže Hofkirche, Dvorního kostela, třicátá léta. Je tu opravdu 41 schodů? Nikdy jsem je nepočítal, říká starší cyklista.

Tu železniční trať znaly Edi a Eli dobře. Jezdívaly tudy o prázdninách na dětské tábory do Čech. Do Prahy a pak dál. Nejvíc se jim líbil úsek v Českosaském Švýcarsku. Labe a kolem vysoké skály, místa a městečka na březích. Děčín. Podmokly, dnes součást Děčína. Tady měli jejich rodiče svatbu. Proč Podmokly? Bylo to z Německa a z Lipska, ano, tehdy ještě žili v Lipsku, nejbliže na české úřady a do kostela. Podmokly, německy Bodenbach. Rukopis na oddacím listě z roku 1907 je zoufale nečitelný, přesto je možné rozluštit zvláštní německy psanou poznámku, větu v překladu: *Delegace z katolického farního úřadu St. Trinitas v Lipsku.* Byla to snad cesta svatebních párů do Podmokel? Do roku 1942 byly Podmokly samostatným městem. Josefovi s Marií se líbily nové secesní domy, některé jsou ještě rozestavěné, tady by se jim líbilo, shodují se, ale sedmadvacetiletý krejčí se teprve snaží postavit na vlastní nohy, možná někdy v budoucnu si koupí malý domek v Čechách. Kde, to ještě neví, to je teprve daleká budoucnost. Kostel sv. Františka z Assisi se špičatou věží stál uprostřed náměstí, tehdy byl osamělý, dnes je obklopen vysokými stromy. Josef si bere o rok mladší Marii. Ale v knize oddaných katolického kostela v Podmoklech není o Josefovi a Marii kupodivu žádný záznam. Oddací list jim však farní úřad vystavil. Jedním ze svědků byl Josef Techl, asi příbuzný Marie. Bydlel v Drážďanech v ulici Borsbergstrasse číslo 28. Na ulici směrem ke středu města navazuje Pillnitzerstrasse.

Do ulice se Josef s Marií za čas přestěhují.

Proč vzdáleně sledujeme právě dva cyklisty? Protože se vydávají opakovaně do Drážďan. Na kolech značky Favorit.

Starší cyklista má kolo červené, mladší modré. Červený a modrý Favorit. Starší cyklista si kolo koupil za první výplatu. Později na něm bude jezdit mladší cyklista, starší si pořídí stejně krásné kolo v modré barvě. Favorit byl pro staršího cyklistu dávný sen. Ale továrna Favorit už dávno zanikla. Kdo má kolo, má křídla, svěřil kdysi staršímu cyklistovi sběratel a bývalý cyklistický závodník Jaroslav Vavřík z Přerova nad Labem. Měl ve své sbírce i kolo Slavia číslo 1, které ve své dílně vyrobili v roce 1895 František Laurin a Václav Klement v Mladé Boleslavi. Kdo má kolo, má křídla, opakoval. Měl pravdu. Pan Vavřík už dávno umřel, Muzeum kol a starých motocyklů v Přerově nad Labem trvá.

Trasa určená cyklistům, stručně cyklostezka, se občas k železniční trati přiblíží, pak se jí zase nečekaně vzdálí, podobné je to s řekou. Ale řeky se Labská cesta přidržuje raději a častěji. Pokud je to vůbec možné. Řeka je klidnější a přívětivější než kopce, vrchy. Těch tu naštěstí moc není, potvrzuje starší cyklista. Taky proto má tuhle cestu rád.

Kolikrát navštívili Drážďany? Nemluvili o tom, asi je těžké to přesně spočítat. Někdejší podnikové zájezdy autobusem, nejčastěji před Vánocemi. Sedmdesátá, osmdesátá léta. Vánoční trh, Strizelmarkt, na Altmarktu. Projít obchodní dům. Koupit něco, co u nás není, nebylo. Nebo je levnější. Nebo trochu jiné. Letní zájezd do Zwingeru. Možná jarní. K tomu třeba Muzeum hygieny se slavnou skleněnou figurínou průhledného člověka se všemi vnitřními orgány. Nebo Muzeum dopravy se starými automobily a aeroplány. Nebo Moritzburg. Ráno tam a večer zpátky. Kontrola

na hranicích. Trochu strachu. Matky a babičky ukrývají nakoupené oblečení pro děti. Neseberou nám to? Nové boty pro jistotu na nohou. Filmy do fotoaparátu, nebo dokonce expozimetr? Matka, vzpomíná starší cyklista, si vždycky ze všeho nejdřív koupila na Altmarktu mettwurst. I métský salám byl pro ni nepatrnou připomínkou dávného dětství. Vystoupila na Altmarktu ze zájezdového autobusu, koupila mettwurst v uzenářství, které už tam dávno není, byla spokojená.

Mohla začít procházku po starém, novém, jiném městě.

Obyčejné srpnové ráno. Jdou na snídani. Starší cyklista zůstane v hostelu. Mladší dává přednost supermarketu na nádraží Dresden-Neustadt. Jen pár minut pěšky. Příště budou bydlet na jiném místě, v Hedwigstrasse, také blízko nádraží Neustadt, v zachovalém domě, naproti němu stále zůstává travnatá plocha. Kdysi tam také stávaly domy. Večer se vracejí přes starý

Sestry Eliška a Edita

most Augustusbrücke. Je srpen a jsou horké dny. Desítky, stovky lidí posedávají a polehávají dole na širokém zeleném pruhu, na březích řeky Labe. Labské louky zůstaly stejně široké a volné jako v minulosti. Někdo si vystačí sám, jinde vidí mladé dvojice, rodiny s dětmi. I teď, tak pozdě, skoro v noci. Tamhle bliká i světlo přenosné svítilny. Zvláštní pohled.

Hluboká noc a všude tolik lidí.

Hřbitovní den. Tak nazvali oba cyklisté putování po drážďanských hřbitovech. Starší se chtěl pokusit nalézt hrob Jaromíra, který se Josefovi a Marii narodil jako první dítě. Rád bych se tam podíval, řekl mladšímu cyklistovi. Samozřejmě věděl, že naděje je malá, spíš mizivá. Věděl, že i na hřbitovy dopadaly bomby. Půjde ho hledat přesto, že je to beznadějně. Jsi naivní, co myslíš, že najdeš, je to nesmysl, ztráta času, namítá mladší cyklista, a starší cítil v jeho hlase lehký posměch. Teď, po stu letech? Kdo by ten hrob platil, dodal věčně.

Starší cyklista připomněl příběh, který mu kdysi vyprávěla Eli. V dobách, kdy ještě byla schopna vyprávět souvislé příběhy. Když byly s Edi malé, rozhodly se hrob bratra navštívit. Znají ho jenom z vyprávění. Na hřbitov došly pěšky. Bylo to dost daleko. Pro jedno pětileté a druhé devítileté děvče určitě. Matka byla neklidná. Kde jsou tak dlouho? Ve dvoře domu nikdo není. A je pozdní odpoledne. Zpátky se rozhodly jet tramvají, okružní linkou číslo 26. Ale neměly dost feniků na dětský lístek. Váhají, rozhlížejí se. Nějaká neznámá paní jim pár drobných přidala. Domů přišly pozdě. Matka se zlobí. Otec taky. Kde jste byly? Byly jsme za Jarouškem. Matka vezme do náručí jednu, otec druhou.

Příště za ním pojedeme společně.

I kvůli tomu trochu sentimentálnímu příběhu chtěl starší cyklista hřbitov navštívit. Poprvé se to nepovedlo, nějak nezbyval čas, mladšího cyklistu nepřemluvil. Pak si vyčítal, že měl jít sám. Když se jednou Eli ptal, na kterém hřbitově byl její bratr pochovaný, chvíli přemýšlela, přemýšlela, ale už si nevzpomínala. Na katolickém, nakonec odpověděla. Jenže katolický hřbitov není v Drážďanech jediný. Marie si schovávala Jaromírův modrý sametový obleček, který ušil

Starý katolický hřbitov